

Z TURZOVKY DO TURZOVSKÝCH KÚPEĽOV A K TURZOVSKÉMU JAZERU

O menovkyňi nášho mesta ruskej obci Turzovka sme informovali takmer pred 20 rokmi (*Spolok priateľov Turzovky informuje*, roč. 4, č. 4, 2002). Avšak podobný názov, taktiež súvisiaci s rodom Turzovcov sa nachádza aj na Slovensku (Hoci tu nešlo o pôvodné pomenovanie, ale dodatočné, umelo vytvorené). Svoje zaujímavé zistenia pre nás spracovala naša dlhoročná a zároveň zakladajúca členka. Viac sa dozviete v jej príspevku.

Okrem nášho mesta a obce Turzovka v Rusku, jestvujú ešte kúpele Turzov a jazero Turzov. Obe sa nachádzajú v rekreačnej oblasti Turzov pri meste Gelnica, ktoré leží na východe Slovenska v Košickom kraji. Gelnica je staré sídlo, archeologické nálezy poukazujú na jeho osídlenie už v dobe kamennej a bronzovej. Názov dostalo od rieky Hnilec – Gnilec (slovanský pôvod), z čoho vzniklo nemecké Gollnitz, neskôr slovensky Gelnica. Uhorský kráľ Belo IV. (1235 – 1270) udelil baníckej Gelnici výsadu kráľovského mesta. V 13. – 14. storočí prišli na Spiš Nemci, ktorí svojou početnosťou prevažovali nad ostatným obyvateľstvom až do konca druhej svetovej vojny. Potom sa štruktúra obyvateľstva zmenila v prospech slovenskej národnosti. V súčasnosti má mesto niečo viac ako 6.000 obyvateľov.

Na obranu banského mesta, na vyvýšenom mieste, nazvanom Zámčisko, bol vybudovaný v 13. storočí hrad. V polovici 15. storočia sa dostal do rúk Jiskrovcov. Po ich porážke ho daroval kráľ spolu s baňami rodine Zápoľských. Po roku 1528 v časoch zápasu Jána Zápoľského a Ferdinanda Habsburského o uhorský trón, bol hrad značne poškodený. Po svojom víťazstve ho Ferdinand ako vďaka za podporu daroval roku 1531 Alexovi Turzovi. Ten ho opravil, zväčšil a dobudoval jeho interiéry. Odvtedy niesol názov Turzov hrad.

Turzovci patrili od konca 15. storočia k najvýznamnejším rodinám v strednej Európe. Boli vzdelaní, podnikaví, majetní, mali politickú moc, tým ovládali hospodársky, politický i kultúrny život v Uhorsku, Rakúsku i Poľsku. Prvým známym predstaviteľom tohto rodu bol Ján z Betlanoviec, ktorý žil na prelome 14.-15. storočia

s bratmi Jurajom Tatárom a Martinom. Meno Turzo prvýkrát použil jeho syn Juraj, levočský mešťan. Postupne v rode vzniklo viacero vetiev. My sa budeme venovať spišskej vetve, ktorá vlastnila hrad na Zámčisku. Jeho majiteľ, spomínaný Alexej I. mal rozsiahle majetky na Spiši, plnil funkciu dedičného župana. Mal dve dcéry: Annu, vydatú za Andreja Bátorého a Alžbetu, ktorá bola vydatá trikrát. Alexej testamentárne zanechal majetok bratovi Jánovi V. (1492 – 1558). Tento dovtedy spravoval zakúpené majetky v Sliezsku. Predal ich a podľa testamentu sa presťahoval na Spiš. Alexejova dcéra Anna sa s ním šesť rokov súdila o majetok. Nakoniec Ferdinand novou donáciou z roku 1549 rozhodol v prospech Jána V., ktorý sa zároveň stal spišským grófom. Keďže nemal mužských potomkov, po jeho smrti sa majiteľom stal Krištof syn Alexej II., ktorého považujeme za zakladateľa mladšej spišskej vetvy. S manželkou Barborou Zrínskou mal štyroch synov, z ktorých najstarší – Stanislav III. po smrti otca prebral správu majetkov a tiež funkcie.

Stanislav mal troch synov: Stanislava IV., Adama a Michala, ktorý zomrel ako posledný roku 1636. Po vymretí rodu po meči roku 1636 pripadol hrad Čákiovcom. Zbúraný bol počas stavovských povstaní. V roku 1685 vyhorel a začal pustnúť. V 19. storočí postavili z materiálu jeho múrov radnicu. Ďalšiemu ničeniu napomohol i vandalizmus.

Spolok gelnických občanov na čele so starostom a majiteľom baní a pozemkov Karlom Menesdorffom založili roku 1899 akciovú spoločnosť na vybudovanie klimatických kúpeľov pri baníckom meste Gelnica. Rod Turzovcov bol dostatočne známy, aby jeho meno poslúžilo na ich po-

menovanie. Štyri roky po rozhodnutí o výstavbe, privítali prvých kúpeľných hostí. Pôvodne tu stálo šesť kúpeľných domov, ktoré mali kapacitu 100 izieb. Boli naprojektované vo švajčiarskom štýle. Vo vile Budapešť, ktorú projektoval Anton Muller z Levoče, bolo už v tých časoch ústredné kúrenie, splachovacie WC a elektrina. Táto vila vyhorela. Hlavnou budovou bola vila Turzov (neskôr premenovaná na Tatra a potom Praha), v ktorej bola umiestnená vodoliečba a podávali sa v nej aj inhalácie z ihličia stromov. Túto budovu spolu s budovou Pionier projektoval známy slovenský architekt Gedeon Majunke (1854 – 1921) zo Spišskej Soboty. Bol významným predstaviteľom neoklasicizmu, neorenesancie a secesie na prelome 19. a 20. storočia. Je známy ako architekt Tatier, pre ktoré projektoval zrubové stavby, okrem iného aj Téryho chatu,

sanatórium v Tatranskej Polianke, kostol v Starom Smokovci a množstvo ďalších. Oba kúpeľné domy Praha a Pionier sú pamiatkovo chránené, sú v zlom technickom stave. Ďalšími liečebnými domami boli Dorota, Božena a Baník, ktoré podľahli zubu času.

V areáli kúpeľov sa nachádzali tenisové kurty, kolkáreň, upravené parky a záhrady, uprostred jazera bolo mólo, na ktorom každý deň vyhrávala cigánska kapela počas obeda a večer k tancu. Chodievali sem aj vojenské orchestre z Košíc a divadelné súbory z Budapešti. Klientelu tvorila vyberaná spoločnosť z Budapešti a Debrecína. Do kúpeľov ich vozil honosný koč ťahaný tromi párami koní. V období sezóny sa o kúpeľných hostí starali lekári z Gelnice. Kúpele Turzov poskytovali liečbu horných ciest dýchacích a nervovej sústavy. Na vtedajšiu dobu poskytovali špičkové služby.

V kúpeľnej oblasti sa nachádzajú dve jazerá, nazvané Turzove. Voda z umelo zväčšeného jazera sa odvádzala drevenými žlabmi cez les do časti zvanej Cacha, kde boli bane. Tu poháňala kolesá strojov na vytahovanie rudy a mlyn na jej drvenie. Jazero má rozlohu 1,75 ha a hĺbku až 17 m. Slúžilo zároveň ako chovný rybník. Druhé menšie jazero využívali na pohon hámrov.

Kúpele začali upadať po prvej svetovej vojne, pretože prišli o svoju zámožnú klientelu. V čase druhej svetovej vojny tu prichádzali zo zákopov nemeckí vojaci na zotavenie a tiež členovia organizácie Hitlerjugend. Po vojne slúžili ako pioniersky tábor, neskôr ako škola v prírode. V roku 2009 ich odpredali súkromníkov. Odvtedy sa stali kúpeľmi „duchov.“

Ing. Emília Dlhopolčeková

DROBNÍČKY

- V súvislosti s prípravami na vydanie publikácie Spolok zaslal žiadosť o dotácie aj obci Klokočov, mestu Turzovka a Žilinskému samosprávnemu kraju. S potešením môžeme informovať, že ako prvá zareagovala na našu žiadosť **obec Klokočov, ktorá naše snaženie podporí sumou 100 €**. Za túto podporu vyjadrujeme jej vedeniu naše poďakovanie. Veríme, že aj u ďalších oslovených subjektov nájdeme pre vydanie tohto diela pochopenie.

- K aktuálnej situácii ohľadom vydania ešte jedna informácia. Textová časť bola 20. apríla zaslaná do SSV na grafické a redakčné spracovanie. Zatiaľ napredujeme podľa pôvodného plánu.

ZOZNAM PREDPLATITEĽOV PUBLIKÁCIE

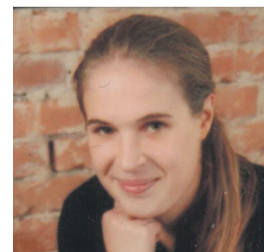
Na publikovanú výzvu možnosti predplatenia si publikácie P. Hrtusa Jurinu *Jar na grapách* reagovali ďalší prispievatelia. Na tomto mieste uverejňujeme ich mená v poradí, v akom sme obdržali ich príspevky:

Miroslav a Katarína Hrtúsovci,	10 €
Ing. Ján Pidych, Turzovka	100 €
Ivan Gajdičiar st., Turzovka	10 €
Peter Jašurek, Čadca	20 €
RNDr. Marta Sláviková, Makov	30 €
Mgr. Erika Šuranská, Turzovka	20 €
Rudolf Židek, Turzovka	20 €
Augustín Kopásek, Turzovka	12 €
Ing. Viktor Kubinec, Makov	100 €
Anna Vahančíková, Zákopčie	20 €
Mária Čačuráková, Čadca-Horelica	50 €

Všetkým vyslovujeme úprimné poďakovanie i prísľub, že ich mená budú zverejnené aj v pripravovanej knihe. Ak chcete aj vy patriť k tým, ktorí prispievajú na dobrú vec, môžete tak urobiť prevodom na účet Spolku (IBAN SK12 0900 0000 0003 1034 0326, do správy pre prijímateľa uveďte KNIHA). V prípade, že tak urobíte do 15. mája 2021 (predlžujeme termín), zabezpečíme vytlačenie vášho mena v novej knihe v zozname tých, čo sa zaslúžili o jej vydanie.

BLAHOŽELÁME

V mesiaci apríl oslávila životné jubileum členka Spolku

Ing. Jana Mária Hanzelová, Turzovka

Želáme jej všetko najlepšie, najmä pevné zdravie a v ďalších rokoch života veľa šťastia, úspechov a rodinnej pohody.

Korešpondenciu zasielajte na e-mail:
spolok.spt@gmail.com